

provincie
GELDERLAND

Reactienota

Zienswijzen en adviezen

Notitie Reikwijdte en Detailniveau Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1 Inleiding	2
2 Zienswijzen en advies	4
3 Advies Commissie voor de milieueffectrapportage	27

1 Inleiding

Rijkswaterstaat, Provincie Gelderland en Staatsbosbeheer hebben het voornemen om in de uiterwaarden van Wamel, Dreumel en Heerewaarden (UWDH) natuur aan te leggen. Voor dit project wordt een uitgebreide m.e.r.-procedure gevolgd. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) markeert de start van de m.e.r.-procedure en beschrijft:

- de doelen van de voorgenomen activiteit;
- de alternatieven en varianten;
- de te onderzoeken milieueffecten en op welke manier het onderzoek zal plaatsvinden;
- hoe de omgeving wordt betrokken.

De ontwerp-Notitie Reikwijdte en Detailniveau heeft van 1 maart 2017 tot en met 11 april 2017 ter inzage gelegen. In totaal zijn 25 zienswijzen en adviezen ingediend (zie onderstaande tabel).

Nr.	Organisatie/ particulier
1.	Gemeente Tiel
2.	Gemeente West Maas en Waal
3.	Gemeente Neerijnen
4.	Brandweer
5.	Stichting Dreumelse Uiterwaarden
6.	Hengelsportvereniging "De Maaskanters"
7.	ZLTO-afdeling Land van Maas en Waal
8.	Uiterwaardengroep Wamel
9.	Dorpsplatform "Samen Wamel" en CDA afdeling Maas en Waal
10.	Vereniging Waalzinnig
11.	Indiener Bedrijf 1
12.	Indiener 12
13.	Indiener 13
14.	Indiener 14
15.	Indiener 15
16.	Indiener 16
17.	Indiener 17
18.	Indiener 18
19.	Indiener 19
20.	Indiener 20
21.	Indiener 21
22.	Indiener 22
23.	Indiener 23
24.	Indiener 24
25.	Indiener 25.

Doel van de herinrichting

Het doel van de herinrichting van de uiterwaarden van Wamel, Dreumel en Heerewaarden is om een schoon en gezond leefgebied te creëren voor mens, dier en plant. Hiertoe worden maatregelen getroffen om de visstanden te verbeteren en meer ruimte te bieden aan andere riviergebonden natuur. Dit doel is vertaald in verschillende Europese, Rijks- en provinciale beleidsprogramma's: de Kaderrichtlijn Water, Natura 2000, NURG en GNN. Daarnaast is het belangrijk dat de ruimtelijke kwaliteit van het gebied gewaarborgd blijft. Meer informatie over de doelen en de aanleiding voor de herinrichting is opgenomen in hoofdstuk 3 van de Notitie reikwijdte en detailniveau.

Opmerkingen vooraf

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is bedoeld om van 'een ieder' advies in te winnen op het onderzoek dat wordt uitgevoerd voor het milieueffectrapport (MER): wat moeten de reikwijdte en het detailniveau zijn van dat onderzoek? De reacties in deze nota gaan dan ook alleen over reikwijdte en detailniveau. Niet over andere zaken die in de zienswijzen naar voren zijn gebracht. De reacties vermelden of, en op welke manier, de ingebrachte suggesties over reikwijdte en detailniveau in het verdere onderzoek voor de MER worden meegenomen.

In de zienswijzen zijn soms ook standpunten over maatregelen opgenomen. Daar is het nu nog niet het juiste moment voor in het proces. Deze zienswijzen zijn derhalve nu niet beantwoord.

Na het vaststellen van deze reactienota is een volgende stap in het proces het verder uitwerken van het alternatief, waarbij niet onmogelijk is dat varianten in beeld worden gebracht. Bij het ontwikkelen van varianten kan de inbreng uit de omgeving een rol spelen¹. Ook bestaande waarden en functies in het plangebied (een aantal reacties gaat daar op in) en het beperken van effecten zijn daarbij van belang. In het vervolgtraject worden de ideeën en aandachtspunten uit de zienswijzen meegenomen.

Toelichting tabel

Bij de beantwoording van de zienswijzen in hoofdstuk 2 is de volgende werkwijze gehanteerd. In de eerste regel is het nummer van de indiener vermeld. In de tweede kolom zijn de zienswijzen samengevat en opgedeeld in verschillende onderdelen. In de derde kolom is de beantwoording van het bevoegd gezag gegeven. Tevens is aangegeven welke gevolgen er zijn voor de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (in *cursief*).

Advies commissie voor de milieueffectrapportage

In hoofdstuk 3 is het advies van de commissie voor de milieueffectrapportage over reikwijdte en detailniveau samengevat en voorzien van een reactie door het bevoegde gezag. De tabel is op dezelfde wijze opgebouwd als in hoofdstuk 2.

¹ zie bijvoorbeeld de reacties 2.1, 2.7, 4.1,

2 Zienswijzen en advies

	Samenvatting Zienswijzen	Beantwoording
Gemeente Tiel 1.1	Gemeente Tiel ziet positieve effecten voor Tiel en het rivierengebied als gevolg van de ontwikkeling. De gemeente brengt onder de aandacht dat bedrijvenpark Medel en de in ontwikkeling zijnde uitbreiding daarvan gereed zijn voor 2030 en als zodanig behoren tot de autonome ontwikkeling. Gemeente Tiel is van mening dat effecten op ontwikkeling van een bedrijventerrein als zodanig moet worden bekeken en niet vallen onder de effecten op ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven.	Voor het MER zal een nadere beschrijving worden gemaakt van de referentiesituatie (autonome ontwikkelingen) waarbij ook zal worden gekeken naar het bedrijvenpark Medel. In de NRD is – mede op basis van reacties uit de omgeving in het voortraject – opgenomen dat in het MER aandacht zal worden besteed aan de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven. In het MER wordt ook nagegaan of de voorgenomen ontwikkeling kan leiden tot beperkingen van de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijventerreinen in het invloedgebied. In het Programma Aanpak Stikstof (PAS) werken overheden en maatschappelijke partners samen om de stikstofuitstoot te verminderen en daarmee ook economische ontwikkelingen mogelijk te maken. In het PAS is het bedrijventerrein Medel opgenomen.
1.2	Gemeente Tiel vraagt aandacht voor de consequenties van de beoogde natuurontwikkeling op de ontwikkel- en gebruiksmogelijkheden van de Waalkade als evenemententerrein.	Zie ook onderdeel 1.1: Ook voor de Waalkade geldt dat in het MER aandacht zal worden besteed aan de mogelijke beperkingen als gevolg van de ontwikkelingen.
Conclusie	Deze zienswijze (Gemeente Tiel) leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
Gemeente West Maas en Waal 2.1	Gemeente West Maas en Waal geeft aan het bevoegde planologische orgaan voor dit project te zijn, tot afspraken zijn gemaakt over de realisering van het project. De gemeente vindt het niet juist dat de initiatiefnemende partijen ook als vergunningverlenende partijen optreden. Ook vanwege de historie van het plangebied is volgens de gemeente intensieve communicatie en betrokkenheid van de gemeenteraad vereist bij de planvorming en –uitvoering. De gemeente geeft aan dat	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. In de NRD is beschreven dat het uitgangspunt is dat ten behoeve van de herinrichting van UWDH een provinciaal inpassingsplan wordt opgesteld. De provincie Gelderland is dan het bevoegd gezag. Het is niet uitgesloten dat uiteindelijk door de betrokken overheden wordt gekozen voor herziening van de vigerende bestemmingsplannen. In dat geval worden de

	<p>is afgesproken dat zij een gelijkwaardige stem zou krijgen in een nog op te stellen intentieovereenkomst. Deze is nog niet opgesteld. De reactie kan niet worden aangemerkt als instemming met de NRD. De gemeente kan niet akkoord gaan met de planopzet en inhoud van deze versie van de NRD en behoudt zich het recht voor aanvullende zaken op te laten nemen indien deze nog niet zijn meegenomen, maar in het belang zijn van de inwoners van gemeente West Maas en Waal.</p>	<p>gemeenten Maasdriel en West Maas en Waal bevoegd gezag.</p> <p>De intentieovereenkomst valt tevens buiten de scope van de NRD.</p> <p>Zoals beschreven in de NRD is een volgende stap in het proces het verder ontwikkelen van het alternatief en het eventueel in beeld brengen van varianten. Bij dat proces wordt de omgeving betrokken en spelen wensen vanuit de omgeving een rol.</p> <p>Uiteindelijk zal, na het uitvoeren van de onderzoeken, een keuze worden gemaakt voor de variant die kan worden gerealiseerd (de voorkeursvariant).</p>
2.2	<p>In de NRD worden niet de volledige gemeentelijke beleidsmatige en/of wettelijke randvoorwaarden vermeld en meegenomen.</p>	<p>In de NRD is een voorlopig overzicht opgenomen van de beleidsmatige en wettelijke randvoorwaarden. Bij het opstellen van het MER worden de beleidsmatige en wettelijke randvoorwaarden nader uitgewerkt in samenspraak met de gemeente.</p>
2.3	<p>Het alternatief Spaargaren voor Varik-Heesselt geniet niet de voorkeur van de gemeente West Maas en Waal. Met het bestemmen van het projectgebied UWDH voor uitsluitend natuurdoelstellingen (hoogwaterneutraal) kan dus worden ingestemd. Indien de discussie en de besluitvorming rondom Varik-Heesselt echter niet die doelstellingen voor hoogwater halen die daarvan verwacht worden (-40 cm), dan kan dit project niet meer aangemerkt worden als no-regret-maatregel en pas doorgang krijgen tot het definitieve maatregelenpakket voor de hoogwaterveiligheid bekend is (uitvoering doelstellingen in één doorlopende werkgang).</p>	<p>Tussen de projecten dijkversterking en rivierverruiming Varik-Heesselt en Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden vindt afstemming plaats over de planning van beide projecten. Beide projecten hebben hun eigen doelstellingen, die zijn voortgekomen uit eerdere onderzoeken en keuzes die zijn gemaakt. De verschillende projecten hebben verschillende opgaven (waterveiligheid en natuur). Op rivierniveau is het belangrijk dat aan beide opgaven aandacht wordt besteed om te zorgen voor een duurzaam riviersysteem.</p> <p>De NRD is op het onderdeel 'samenhang met rivierverruiming Varik-Heesselt' geactualiseerd en verduidelijkt (paragraaf 2.2 van de NRD).</p>

		<p>Conform de huidige planning wordt het Voorkeursalternatief voor de rivierverruiming als de dijkversterking tussen Tiel en Waardenburg in 2018 vastgesteld. De planologische procedure voor het project uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden start in 2019 en wacht daarmee het besluit over het definitieve maatregelenpakket voor de hoogwaterveiligheid af.</p>
2.4	<p>De binnendijkse kwelsituatie in Wamel en Dreumel vraagt al jaren onze structurele en urgente aandacht. In het voorliggende plan worden 4 geulen gegraven en vindt maaiveldverlaging plaats. Structureel beleid van onze gemeente is dat buitendijkse maatregelen niet tot negatieve binnendijkse effecten mogen leiden of dat deze effecten volledig gecompenseerd moeten worden binnen de financiering van het project. Alleen als er positieve effecten zijn kan er over gesproken worden.</p>	<p>In paragraaf 4.2.4 van de NRD is benoemd dat de effecten van de ontwikkeling op de binnendijkse en buitendijkse grondwatersituatie (kwel of verdroging) in het MER worden onderzocht. Uitgangspunt is dat er geen toename van kwel en/of verdroging mag plaatsvinden.</p>
2.5	<p>Een van de doelstellingen van het voorliggende project is het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. De herinrichting moet voldoen aan de ruimtelijke kwaliteiten zoals opgenomen in de gemeentelijke structuurvisies voor het buitengebied (Structuurvisie Buitengebied), de kernen Wamel en Dreumel (Structuurvisie Dorpen) en het Landschaps Ontwikkelings Plan (LOP) voor de ruimtelijke eenheid in onze gemeente.</p>	<p>Het beoordelingskader voor de effecten van de voorgenomen ontwikkeling op ruimtelijke kwaliteit wordt in het kader van het MER nader uitgewerkt.</p>
2.6	<p>Als een andere doelstelling van dit project wordt genoemd: het versterken van de beleving voor recreanten. In het plan ontbreken de inrichting en de financiering (aanlegkosten) voor aanleg van recreatieve verbindingen en het borgen van het</p>	<p>Het versterken van de ruimtelijke kwaliteit, waaronder aanleg van recreatieve verbindingen, is benoemd als meekoppelkans. Initiatiefnemer ziet geen aanleiding om de hoofddoelstelling (natuurontwikkeling) van de voorgenomen ontwikkeling te wijzigen.</p>

	altijddurend integrale beheer en onderhoud daarvan (financiën; beheerder).	Het aspect 'financiering' behoort niet tot de scope van de NRD.
2.7	De recreatieve belevingswaarde kan verhoogd worden door de cultuurhistorie (wettelijk verplicht in het RO-traject) mee te nemen in de planvorming. Cultuurhistorische elementen in het plangebied zijn o.a.: het Veerhuis, de oude steenfabriek, De Hul, de overlaat Dreumel-Heerewaarden. Deze elementen verdienen in het plan meegenomen en zichtbaar te worden gemaakt evenals de archeologische waarden van het gebied (historische vindplaats boot; oude kribben onder Wamel).	Zie ook reactie onderdeel 2.1. over het vervolgproces. In het kader van het MER wordt een inventarisatie gemaakt van de cultuurhistorische waarden in het plangebied en worden de effecten van de voorgenomen ontwikkeling op cultuurhistorische en archeologische waarden onderzocht. Het versterken van de recreatieve belevingswaarde is in de NRD benoemd als meekoppelkans. Cultuurhistorische en/of archeologische waarden in het gebied kunnen een rol spelen bij het ontwikkelen van varianten.
2.8	De toeristisch-recreatieve waarden van het plangebied kunnen worden verhoogd (b.v. via "Beleef de Waal") door het plan mee te koppelen met de aanleg van een kleine jachthaven ter hoogte van Dreumel en het hoogwatervrij maken van het Veerhuis (hoogwatervrij maken van de toegangsweg; omdijking Veerhuis; aanleg passantenhaven).	Concrete initiatieven voor het verhogen van de toeristisch-recreatieve belevingswaarde van het plangebied behoren niet tot de scope van de NRD, maar kunnen eventueel een rol spelen bij het ontwikkelen van varianten. In een parallel traject van het MER worden meekoppelkansen geconcretiseerd en vastgesteld.
2.9	Het plan is niet getoetst aan de stringente gemeentelijke criteria die het gemeentelijk beleid stelt aan het verondiepen van de Vonkerplas en de grondstromen binnen het plangebied (vermarktbaar klei; aanvoer van buitenaf). Deze specifieke criteria zijn in 2011 gesteld door de gemeenteraad in verband met de bewogen historie van onze gemeente met betrekking tot zandwinning, kleiwinning en het bergen van baggerspecie in voormalige zandwinplassen .	In het kader van het MER wordt de voorgenomen ontwikkeling ook beschouwd in het licht van de gemeentelijke beleidskaders voor wat betreft het verondiepen van de Vonkerplas en het omgaan met grond.
2.10	De gemeenteraad heeft via een motie bij de vaststelling van de Structuurvisie Dorpen vereist dat ook de uiterwaarden in verbinding moeten blijven met de woon- en leefomgeving van de dorpen. Vanuit het dorp Wamel is daarvoor ook speciale aandacht gevraagd.	In het MER zal aandacht worden besteed aan de mogelijke functie van het plangebied voor recreatief medegebruik. Daarbij is uiteraard de bereikbaarheid (dan wel de eventuele beperkingen daaraan) relevant. Dit is ook een aspect dat een

		rol kan spelen bij het ontwikkelen van varianten (zie ook reactie 4.1).
2.11	De veelbewogen historie van het plangebied (zandwinning Dreumelse Waard) vereist intensieve communicatie en betrokkenheid van burgers, de omgeving en de gemeenteraad bij de planvorming en -uitvoering. Waarborgen daarvoor ontbreken.	<p>Het opstellen van het MER is onderdeel van een groter proces, waarin ook aandacht is voor participatie en communicatie. Het communicatie- en participatieplan voor het project Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden maakt echter geen onderdeel uit van de scope van de NRD. De NRD is geen plaats om waarborgen te geven.</p> <p>Uiteraard wordt er wel veel aandacht besteed aan het informeren van omgeving en gemeenteraad. Dit gebeurt onder andere via de projectwebsite, het houden van inloopavonden in het gebied en gesprekken met bewoners.</p>
2.12	Voor de integraliteit van het beleid en de samenhang in het gemeentelijk grondgebied zijn wij voorstander van een gemeentelijk bestemmingsplan in plaats van een provinciaal inpasingsplannen (PIP). Dat de initiatiefnemende partijen uit overheden bestaan (RWS opdrachtgever; grondeigendom Staasbosbeheer, initiatiefnemer provincie Gelderland) maakt dit des te klemmender (schijn van belangenverstrengeling vermijden in de afweging van belangen).	<p>Voor de beantwoording van dit onderdeel wordt verwezen naar de beantwoording van onderdeel 1 van deze zienswijze.</p> <p>Dat alle overheidspartijen verschillende rollen hebben, zoals de indiener aangeeft, klopt. Hierdoor kan het voorkomen dat een overheidspartij voor haar eigen plannen bevoegd gezag is.</p>
2.13	Weliswaar heeft in het verleden uitruil plaatsgevonden via de Landinrichting, maar de gemeente is agrarisch georiënteerd en de agrarische bedrijvigheid vormt van oudsher een belangrijke economische drager van onze gemeente. De gemeente hecht aan zoveel mogelijk agrarisch medegebruik en/of agrarisch natuurbeheer van percelen binnen het plangebied.	In het kader van het MER worden de te onderzoeken alternatieven en varianten voor de voorgenomen ontwikkeling nader uitgewerkt. Hierbij worden onder andere ook de eventuele mogelijkheden voor beheer van natuur door agrarische partijen onderzocht.
2.14	Er ontbreekt een vermelding over het initiatiefproject Watermolen Dreumel-Heerewaarden in het plangebied en het belang van duurzame energie-opwekking door waterkracht.	In het kader van het MER worden relevante omgevingsprojecten beschouwd.

2.15	Voor de noodzakelijke gemeentelijke betrokkenheid als dichtst bij de burger staande overheid heft de gemeente leges van initiatiefnemers en sluit intentie- en realisatieovereenkomsten voor de borging (kosten) en uitvoering van het project. Deze ontbreken in de voorliggende planopzet.	Het aspect 'financiering' behoort niet tot de scope van de NRD en het MER. Bij de onderzoeken in het kader van het MER, ter voorbereiding op het ruimtelijk plan, zal ook aandacht worden besteed aan de kosten van inrichting en beheer.
2.16	Onderzocht dient te worden wat de milieu- en andere effecten van het project zijn op het project langsdammen. Binnen Rijkswaterstaat heeft kennelijk -nog- geen afstemming plaatsgevonden tussen de beide projecten. Het project UWDH valt binnen de ecologische beïnvloedingsfeer van het project langsdammen. Dit is op 5 april 2017 gebleken op de bijeenkomst van de langsdammen in het Veerhuis te Wamel.	<p>Tot 2018 loopt een programma om de werking van deze langsdammen tussen Ophemert en Wamel te monitoren. Voor het MER zijn de langsdammen onderdeel van de referentiesituatie.</p> <p>Er vindt afstemming plaats met het project Langsdammen van Rijkswaterstaat.</p> <p>Bij de modellering en beschrijving van de effecten op de rivier in het MER wordt rekening gehouden met de ontwikkelingen die in de referentiesituatie aan de orde zijn, zoals de inmiddels gerealiseerde langsdammen. Ook bij de beschrijving van het doelbereik en de milieueffecten in het MER wordt vanzelfsprekend rekening gehouden met de aanwezigheid van de langsdammen.</p>
2.17	Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de positie van de agrariërs in het plangebied (zie artikel in Gelderlander van 6 april 2017).	Voor de beantwoording van dit onderdeel wordt verwezen naar de beantwoording van onderdeel 2.13.
Conclusie	De NRD is op het onderdeel 'samenhang met rivierverruiming van de NRD).	Varik-Heesselt' geactualiseerd en verduidelijkt (paragraaf 2.2
Gemeente Neerijnen	De gemeente Neerijnen verzoekt in een vroeg stadium betrokken te worden indien het project een invloed kan hebben op de waterveiligheid en andere doelstellingen binnen de uiterwaarden van de gemeente, inclusief invloed op alternatieven voor de waterveiligheidsopgave die aan de	De gemeente Neerijnen zal door het projectteam zo goed mogelijk op de hoogte worden gehouden over de ontwikkelingen in de planvorming. Bij vragen etc. hopen de initiatiefnemers van project UWDH dat de gemeente ook zelf contact opneemt.
3.1		

	noordzijde van de Waal in de MIRT-verkenning worden onderzocht.	
3.2	De gemeente merkt op dat in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, in het kader van de waterstandsverlaging, de focus te veel is gelegd op de aanleg van een hoogwatergeul bij Varik/Heesselt. In de MIRT-verkenning worden namelijk ook andere mogelijkheden voor rivierversuiming in onderzoek genomen. De gemeente verzoekt hierop de tekst in de NRD aan te passen.	Daar waar in de NRD wordt gesproken van een hoogwatergeul (bij Varik-Heesselt) wordt aangegeven, dat het ook andere maatregelen kan betreffen om de waterstanden bij hoog water te verlagen..
Conclusie	Daar waar in de NRD wordt gesproken van de hoogwatergeul zal dit worden aangevuld met de opmerking, dat het ook andere maatregelen kan betreffen om de waterstanden bij hoog water te verlagen.	
Brandweer 4.1	De Brandweer constateert dat de veiligheidsonderwerpen evenementen, sociale veiligheid en gezondheid niet relevant zijn. Geadviseerd wordt toe te voegen aan het beoordelingskader: <ul style="list-style-type: none">- De mate van bereikbaarheid voor hulpdiensten; vanwege de invloed die verkeersaantrekkende werking van toeristisch-recreatieve functies kan hebben. Bijvoorbeeld indien langs wegen of straten geparkeerd wordt en dit de bereikbaarheid van hulpdiensten vermindert.- De effecten op vitale infrastructuur; omdat dit mede in relatie tot hoogwater en natuurbrand mogelijk extra aandacht behoeft tegen schade dan wel voor bescherming.- De effecten op externe veiligheid; omdat de uiterwaarden liggen in een invloedsgebied van de Waal en de Maas en er tevens buisleidingen aanwezig zijn. Van belang is dat de infrastructuur voldoende ingericht is om te evacueren.	De doelstelling van de ontwikkeling is natuur. Hier sluit intensieve recreatie niet bij aan. Het is niet de verwachting en bedoeling dat grote aantallen personen het gebied gaan bezoeken en dat tegelijkertijd grote aantallen personen aanwezig zullen zijn. Dit laat onverlet dat in het MER aandacht zal worden besteed aan de mogelijke afgeleide effecten van de bezoekers, bijvoorbeeld door parkeren. Het ligt voor de hand om bij het ontwikkelen van de varianten (de eerste stap in het vervolgproces, zie ook de inleidende paragraaf van deze reactienota), deze inbreng van de indiener mee te nemen.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van het hoofdstuk 'Effecten' in de NRD	
Stichting Dreumelse Uiterwaarden	De Stichting Dreumelse Uiterwaarden tekent bezwaar aan tegen een deel van de plannen. Ten eerste omdat de moge-	Eventuele grondverwerving ten behoeve van het project vindt plaats op basis van minnelijke verwerving en vrijwillige instemming van de (huidige) eigenaren.

provincie
GELDERLAND

5.1	lijkheid van onteigening wordt opengelaten. Nu weer onteigenen zou bestuurlijk wanbeheer zijn vanwege de reeds uitgevoerde jarenlange verkaveling in het gebied waaraan steeds door de boeren is meegewerkt om de gestelde doelen te bereiken. Bovendien zou voor de boeren/eigenaren die al jarenlang geparticipeerd hebben in natuurbeheer onteigening dubbelop en volkomen onterecht zijn. Voor wat betreft de onteigening wenst de stichting dat de eigendommen van particulieren en van boerenbedrijven uit de planvorming gehaald worden, tenzij men vrijwillig mee wil werken.	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. In het kader van de NRD wordt geen besluit genomen over de wijze van grondvererving. Bij het vervolgproces (zie ook de inleiding van deze reactienota) wordt ook rekening gehouden met de eigendomssituatie. Definitieve keuzes worden pas gemaakt na het afronden van het MER.
5.2	Ten tweede geeft de stichting aan bezwaar te hebben tegen de hernieuwde ontginning van het gebied. Verdere ontginning van de Vonkerplas is eerder uitgesloten. Nu zou hierop zonder aanwijsbare redenen worden teruggekomen. Terloops wordt ook de vuilstortplaats (gronddepot genoemd) voor ontginning aangemerkt. Eerder is overeengekomen dat het gebied voor eeuwig goed zou worden 'ingepakt' en de specie vanwege het gifgevaar niet meer verplaatst zou worden.	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. In het MER wordt een uitgebreide beschrijving opgenomen van de historie van het plangebied en de urgentie en aanleiding voor de ontwikkeling. In het MER zal aandacht worden besteed aan de bodemkwaliteit en de eventuele kans op verspreiding van verontreinigingen.
5.3	Ten derde is sprake van het realiseren van boskernen, in tegenspraak met de recente ontbossing van het gehele gebied.	Het realiseren van oobos en andere leefgebieden is in overeenstemming met de doelen die vanuit Natura 2000 gelden voor het gebied. In het kader van Stroomlijn zijn bomen gekapt die in het stroomvoerend deel van de rivier staat. Deze bomen belemmerden de doorstroming van de rivier. De boskernen die in het kader van Natura 2000 worden gerealiseerd, worden buiten het stroomvoerend deel van de rivier gerealiseerd.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
Hengelsportvereniging "De Maaskanters"	Hengelsportvereniging "De Maaskanters" geeft aan de nodige vraagtekens te hebben bij het plan, graag te willen meedenken over de uitvoering ervan en in de toekomst op de hoogte	De suggesties van indiener vallen buiten de scope van de NRD. Het landgebruik zal in het kader van het vervolgtraject worden geïnventariseerd.

provincie
GELDERLAND

6.1	gehouden te willen worden. Vragen worden gesteld over de visrechten en looprechten. De vereniging geeft aan veel leden en inkomsten te zullen verliezen als gevolg van de plannen, zowel vanwege de schaal als vanwege de realisatieperiode. De vereniging geeft aan er vanuit te gaan dat zij deze kan behouden, of dat er in overleg een plan kan worden opgesteld. Mocht het zo zijn dat visrechten worden uitgegeven voor de nieuwe geulen, dan hoopt de vereniging hiervoor als eerste in aanmerking te komen, omdat de oude viswateren van de vereniging in de toekomstige geulen komen te liggen.	
6.2	Met betrekking tot de bereikbaarheid van het gebied vraagt de vereniging zich af of haar leden in de toekomst nog tot aan de Waal zullen kunnen komen en of er een brug over de geul zal komen.	De woon- en leefbaarheid van het gebied is één van de aspecten waar in het kader van het MER naar wordt gekeken, evenals de beleving van de Waal.
6.3	De vereniging uit zorgen over het dichtslibben van de geulen. Tevens wordt gevraagd hoe diep de geulen zullen worden, in verband met het eventueel droog staan in de zomer.	Over de diepte van de geulen en het beheer van de geulen is in het kader van de NRD nog geen besluit over genomen. In het MER wordt dit nader uitgewerkt.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
ZLTO-afdeling Land van Maas en Waal	ZLTO Land van Maas en Waal constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor de landbouw buiten het inrichtingsgebied, met name inzake de productie van ammoniak. Omdat met het plan de aanleg van oibossen wordt voorzien, zullen op afzienbare termijn in Natura 2000-gebied nieuwe stikstofgevoelige habitats ontstaan. Dit heeft zeer nadelige gevolgen voor de bedrijfsontwikkeling van agrarische bedrijven en andere bedrijven met enige vorm van stikstofemissie.	Het gebied valt binnen het Vogelrichtlijngebied, waardoor de habitattypen niet de bescherming hebben ten aanzien van stikstof zoals in Habitatrichtlijngebied. Het laten ontstaan van oibos behoort inderdaad tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed. In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.
7.1		
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	

Uiterwaardengroep Wamel	Uiterwaardengroep Wamel is een groep inwoners uit Wamel die veelal dagelijks in de uiterwaarden van Wamel aanwezig zijn. Vanuit dit belang worden zij graag intensief betrokken in de planvorming. De groep ondersteunt in hoofdlijnen het plan. Voor de groep is van belang dat de omvorming duidelijk en duurzaam is. Wens is dat de ecologische en landschappelijke kwaliteiten van het gebied gelijk blijven of versterkt worden. De groep is bezorgd over negatieve effecten van een ingreep in de bosrand langs de winterdijk	De volgende stap in het proces is het verder uitwerken van alternatieven en het ontwikkelen van varianten (zie ook de inleidende paragraaf van deze reactienota). Bij dit proces wordt ook de omgeving betrokken. De effecten van de ontwikkeling op de bestaande landschappelijke kwaliteiten worden in het MER beschreven.
8.1		
8.2	De groep verzoekt, in overleg met de gemeente, het landschapsontwikkelingsplan van de gemeente West Maas en Waal niet als beleidsbasis op te nemen. Daarin staat dat de populier geen gewenste boomsoort is in de uiterwaarden. Hiervan is reeds afgeweken en de aanwezige populieren zijn waardevol voor landschap en ecologie.	Ook dit is een aspect dat kan worden meegenomen in het vervolproces in overleg met de gemeente West Maas en Waal.
8.3	De groep is van mening dat ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid geen meekoppelkans, maar een doel dient te zijn. De nabijheid en bereikbaarheid van de rivier is voor recreanten en omwonenden een belangrijk kenmerk van de omgeving. Verzocht wordt in een vroeg stadium de mogelijkheid te onderzoeken om door grondruil in het verlengde van de Waalsteeg een strook grond te verwerven waardoor een wandelverbinding gemaakt kan worden tussen de Waalsteeg en de zomerdijk. Ook wordt aandacht gevraagd voor de doorgaande struinroute langs de rivier.	Het versterken van de ruimtelijke kwaliteit, waaronder aanleg van recreatieve verbindingen, is benoemd als meekoppelkans. Initiatiefnemer ziet geen aanleiding om de hoofddoelstelling (natuurontwikkeling) van de voorgenomen ontwikkeling te wijzigen. Het idee van de initiatiefnemer voor de wandelverbinding wordt meegenomen in het kader van de verdere uitwerking van de plannen. Het presenteren van dergelijk uitgewerkte initiatieven valt buiten de scope van de NRD.
8.4	De groep is van mening dat een variant moet worden onderzocht waarbij er geen grond in de Vonkerplas wordt verwerkt. De groep verwacht dat de grond die daarvoor zou worden toegepast sterker vervuild is dan de bodem van de Vonkerplas. Verondieping van de Vonkerplas is daarnaast een risico voor de stabiliteit van het waterecosysteem. Bovendien is kostenbeperking geen valide reden om de verondieping als meekoppelkans in het plan mee te nemen. De groep stelt voor vrijkomende grond toe te voegen aan de zomerdijk. Om alle belangrijke milieueffecten mee te wegen is de aanvullende variant noodzakelijk.	Eén van de uit te werken varianten in het MER is een variant waarbij de Vonkerplas niet gevuld wordt (met grond).

provincie
GELDERLAND

8.5	De groep is van mening dat het verdwijnen van landbouw in de buitendijkse grond een positief effect zal hebben op de waterkwaliteit, omdat het regelmatig voorkomt dat dit gebied overstroomt nadat de mest is uitgereden, met uitspoeling als gevolg. Een minder ingrijpende vergraving in de uiterwaarden zou mogelijk al voldoen indien dit effect wordt meegenomen.	In het MER wordt getoetst of de voorgenomen ontwikkeling daadwerkelijk zorgt voor het behalen van de KRW-doelen
8.6	De groep is blij met het voornemen om een integrale vergelijking te maken los van het MER. Hierbij moet het echter wel gaan om een vergelijking van varianten en niet alleen een vergelijking tussen planalternatief en referentiealternatief. Door varianten te vergelijken krijgen bestuurders grip op nuances en heeft de groep een positie om met die bestuurders in gesprek te gaan.	In het MER worden verschillende varianten onderzocht. Deze varianten hebben bijvoorbeeld betrekking op de exacte locaties van het oobos of maaiveldverlaging, de mogelijkheden voor extensieve recreatie en de methode van natuurbeheer.
8.7	De groep is het niet eens met het standpunt in 4.2.7 dat er naar verwachting beperkte effecten op landschap zullen optreden. Met name het doorbreken van een landschappelijke rug aan de noordzijde van dit deel van het land van Maas en Waal heeft volgens de groep een negatief effect op landschap, dat zich conform eerder (1985 en 1997) opgestelde landschapsplannen nog steeds aan het vormen is. Zeker in cumulatie met het project Stroomlijn is sprake van een negatief effect.	In het MER zullen uiteraard de effecten van de ontwikkeling op het landschap worden onderzocht en beschreven. Uit die beschrijving zal volgen of sprake is van negatieve effecten.
8.8	De groep wil graag dat de omgeving actief betrokken wordt bij het planproces. Ze willen de dorpingen betrekken bij het ontwerpen van plannen en vragen om op de projectwebsite een omgeving in te richten voor onderling overleg.	De initiatiefnemers willen graag gebruik maken van kennis en inbreng vanuit de omgeving. De Uiterwaardengroep Wamel wordt actief betrokken bij de informatievoorziening.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
Dorpsplatform "Samen Wamel" en CDA afdeling Maas en Waal	Namens Dorpsplatform Wamel en CDA-afdeling West Maas en Waal is een gezamenlijke zienswijze ingediend. Indieners zijn van mening dat afgravingen van de uiterwaarden een bedreiging vormen voor de veiligheid van omwonenden.	In het MER wordt getoetst of de voorgenomen ontwikkeling daadwerkelijk zorgt voor het behalen van de KRW-doelen.
9.1	Indieners zijn van mening dat met afgravingen niet de beoogde doelen kunnen worden behaald, namelijk het bevorderen van de visstand. Gezien de sterke stroming die zal ontstaan door de grote variatie in niveaus is dit volgens de indieners een utopie.	Veiligheid is geen losstaand onderwerp in het MER, maar wordt bij de verschillende aspecten waar dit van belang is (o.a. waterveiligheid, bodem) wel meegenomen.

9.2	Indieners zijn van mening dat in een plan dient te worden beschreven met welke ingrepen en verwachte effecten de beschreven 'nieuwe natuur' zal worden ontwikkeld, inclusief een valide onderbouwing en een beheersplan.	In het MER worden verschillende varianten onderzocht voor de inrichting van het gebied. Van al deze varianten worden de effecten op de nieuwe natuur onderzocht. De afweging van de verschillende varianten leidt tot een onderbouwd voorkeursalternatief.
9.3	Indieners verzoeken de veiligheid van omwonenden voorop te stellen in het kader van ontzandingen. Hiervoor dienen redelijke en concrete voorstellen te worden gedaan en het storten van verontreinigd slib is dat niet.	In het MER zullen de effecten van de ontwikkeling op de bodemkwaliteit en de eventuele verspreiding van verontreinigingen (en de effecten daarvan) in beeld worden gebracht.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
Vereniging Waalzinnig 10.1	De vereniging Waalzinnig heeft een zienswijze ingediend met betrekking tot de tegenstelling tussen nagestreefde doelen aan de noord- en zuidkant van éénzelfde rivier. Het valt de vereniging op dat hoofd- en nevendoele aan weerszijden van de rivier (aan de noordzijde Varik-Heesselt, aan de zuidzijde UWDH) volledig los van elkaar staan. Deze tegenstelling van doelstellingen leidt tot onbegrip bij bewoners. Dat in het rapport voor de zuidkant vooruit wordt gelopen op onderzoek en besluitvorming aan de noordkant, versterkt het toch al grote wantrouwen bij bewoners.	<p>Tussen de projecten dijkversterking en rivierversuiming Varik-Heesselt en Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden vindt afstemming plaats over de planning van beide projecten. Beide projecten hebben hun eigen doelstellingen, die zijn voortgekomen uit eerdere onderzoeken en keuzes die zijn gemaakt op het niveau van de Waal. Deze keuzes zijn gemaakt in het kader van de Voorkeursstrategie Waal en Merweddes (Deltaprogramma), Structuurvisie WaalWeelde West en de MIRT-verkenning KRW 2e tranche. De verschillende projecten hebben autonome opgaven (water, natuur).</p> <p>In de NRD is aangegeven hoe in het MER voor UWDH rekening wordt gehouden met de mogelijke ontwikkelingen aan de noordkant van de rivier. Uiteraard zal op het moment dat nadere besluiten worden genomen over de ontwikkeling van de uiterwaarden aan de zuidkant van de rivier worden gekeken naar de stand van zaken aan de noordkant van de rivier en –als daar op dat moment redenen voor zijn- daarmee in het besluit rekening worden gehouden.</p>

		<p>Conform de huidige planning wordt het Voorkeursalternatief voor zowel de rivierverruiming als de dijkversterking tussen Tiel en Waardenburg in 2018 vastgesteld. De planologische procedure voor het project UWDH start in 2019 en wacht daarmee het besluit over het definitieve maatregelenpakket voor de hoogwaterveiligheid af. Zoals ook al beschreven in de NRD zien de initiatiefnemers daarom op dit moment geen redenen om niet voort te gaan met het vervolgproces voor het project UWDH.</p>
10.2	<p>De vereniging vraagt zich af hoe doelstellingen tussen de noord- en zuidzijde zo verschillend kunnen zijn, dat de inwoners van Varik-Heesselt worden opgezadeld met een zeer ingrijpende maatregel, terwijl maatregelen aan de zuidzijde van de Waal niet op peilverlaging gericht zijn? De vereniging vraagt om informatie over de te nemen maatregelen indien peilverlaging wél een doelstelling zou zijn bij het plan voor natuurontwikkeling in UWDH.</p>	<p>Tussen de projecten dijkversterking en rivierverruiming Varik-Heesselt en Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden vindt afstemming plaats over de planning van beide projecten. Beide projecten hebben hun eigen doelstellingen, die zijn voortgekomen uit eerdere onderzoeken en keuzes die zijn gemaakt. De verschillende projecten hebben verschillende opgaven (waterveiligheid en natuur). Op rivierniveau is het belangrijk dat aan beide opgaven aandacht wordt besteed om te zorgen voor een duurzaam riviersysteem.</p> <p>De NRD is op het onderdeel 'samenhang met rivierverruiming Varik-Heesselt' geactualiseerd en verduidelijkt (paragraaf 2.2 van de NRD).</p>
10.3	<p>De vereniging vraagt zich af waarom het realiseren van de natuurdoelstellingen slecht is te verenigen met inrichtingsmaatregelen die nodig zouden zijn voor een bijdrage aan het verlagen waterstanden bij hoge rivierafvoeren. Er zijn voorbeelden bekend.</p>	<p>zie 10.2</p>

10.4	De vereniging vraagt verheldering over de tegenstrijdigheid van het ontwikkelen van een oobos bij Bato's erf en het verwijderen van begroeiing in het programma Stroomlijn.	Het programma Stroomlijn richt zich op het verwijderen van vegetatie uit de stroombaan van de rivier. De ontwikkeling van het oobos wordt voorzien op stroomluwe plekken en komt niet in de stroombaan van de rivier.
10.5	De vereniging vraagt zich af of het niet mogelijk is de vrijkomende grond te gebruiken voor dijkversterking aan de noordzijde van de Waal.	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. Een besluit over de toepassing van de vrijkomende grond valt buiten de scope van de NRD. In het MER zal aandacht worden besteed aan de grondstromen.
Conclusie	De NRD is op het onderdeel 'samenhang met rivierverruiming van de NRD).	Varik-Heesselt' geactualiseerd en verduidelijkt (paragraaf 2.2
11.1 Bedrijf 1	Indiener is eigenaar van verschillende percelen in het plangebied. Indiener is van mening dat onderzoek naar een wisselwerking met de planvorming van Maasoeverpark interessant kan zijn voor het MER in de vorm van een ecologische verbinding tussen Maas en Waal rondom Fort St. Andries.	De aangedragen suggestie wordt ter kennisgeving aangenomen, maar valt momenteel buiten de scope van het project.
11.2	Indiener vraagt zich af waarom het realiseren van de natuurdoelstellingen slecht is te verenigen met inrichtingsmaatregelen die nodig zouden zijn voor een bijdrage aan het verlagen van waterstanden bij hoge rivierafvoeren. Er zijn voorbeelden bekend.	Op rivierniveau is het belangrijk dat aan beide opgaven (natuur en hoogwaterveiligheid) aandacht wordt besteed om te zorgen voor een duurzaam riviersysteem. De keuze voor het realiseren van natuurdoelstellingen in de uiterwaarden van Wamel, Dreumel en Heerewaarden komt voort uit eerdere onderzoeken en keuzes die zijn gemaakt voor de Waal.
11.3	Indiener is van mening dat meer ambitie getoond mag worden dan uit de huidige doelen spreekt. Met name op recreatief vlak is meer mogelijk.	In het vervolgproces (zie ook de inleidende paragraaf van deze reactienota) wordt onder andere gekeken naar meekoppelkansen. Daarbij kan het gaan over recreatief medegebruik.
11.4	Indiener is van mening dat bij natuurontwikkeling enkel 'no regret'-maatregelen moeten worden toegepast. Op deze wijze kan worden geborgd dat bij eventuele toekomstige opgaven	De doelstellingen voor het gebied zijn onder meer gebaseerd op beleidskeuzes voor het rivierengebied als geheel. Daarbij is ook rekening gehouden met de lange termijn.

	voor rivierverruiming gerealiseerde waarden dit niet in de weg staan.	
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
12.1 Indiener 12	Indiener vraagt zich af of voldoende rekening wordt gehouden met afval, parkeren en geluid als gevolg van recreatie. Met name zwerfafval is reeds een probleem dat zonder maatregelen zal groeien.	Problematiek met (zwerf-)afval in het gebied valt buiten de scope van de NRD. Bij de uiteindelijke inrichting van het gebied zijn maatregelen nodig om het zwerfafval tegen te gaan / te beperken. Dit onderwerp wordt dan ook meegenomen in het te maken beheerplan. De onderwerpen parkeren en geluid worden onderzocht in het MER.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
13.1 Indiener 13	Indiener spreekt waardering uit voor het plan voor natuurontwikkeling en draagt een aantal locaties aan waar voorzieningen gewenst zijn om de steeds groter wordende groep wandelaars/struiners in de omgeving doorgang te verlenen langs de oevers.	Wij danken de indiener voor het geven van ideeën voor voorzieningen voor wandelaars/struiners. Uitwerking op dit schaalniveau valt buiten de scope van de NRD. De ideeën van de indiener worden meegenomen in het MER en bij de verdere uitwerking van plannen.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
14.1 Indiener 14	De zienswijze van indiener 14 is grotendeels gelijklopend aan zienswijze 10. Voor de samenvatting en beantwoording van deze zienswijze wordt daarom verwezen naar zienswijze 10. Indiener vraagt daarnaast aandacht voor communicatie richting bewoners, zodat zij de samenhang tussen doelstellingen beter kunnen begrijpen.	De zienswijze van indiener 14 is grotendeels gelijklopend aan zienswijze 10. Voor de samenvatting en beantwoording van deze zienswijze wordt daarom verwezen naar zienswijze 10. Wij zien daarbij het belang van communicatie en participatie. Het communicatie- en participatieplan voor het project Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden maakt echter geen onderdeel uit van de scope van de NRD. De NRD is geen plaats om waarborgen te geven.
Conclusie	De NRD is op het onderdeel 'samenhang met rivierverruiming Varik-Heesselt' geactualiseerd en verduidelijkt (paragraaf 2.2 van de NRD).	

15.1 Indiener 15	Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor landbouw buiten het inrichtingsgebied. Bijvoorbeeld door kwel, faunaschade en het creëren van natuurgebied met stikstofgevoelige habitats.	<p>Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed.</p> <p>Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER. In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium</p> <p>.</p>
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	
16.1 Indiener 16	Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor landbouw buiten het inrichtingsgebied. Bijvoorbeeld door kwel, faunaschade en het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats.	<p>Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed.</p> <p>Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.</p> <p>In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.</p>
16.2	Indiener is van mening dat eerst de Pilot Langsdammen van het project WaalSamen zal moeten worden afgewacht, omdat de daarmee ontstane geulen vele beleidsdoelen zullen versterken.	Er vindt afstemming plaats met het project Langsdammen van Rijkswaterstaat. Tot 2018 loopt een programma om de werking van deze langsdammen tussen Ophemert en Wamel te monitoren. Voor het MER zijn de langsdammen onderdeel van de referentiesituatie.

provincie
GELDERLAND

		<p>Bij de modellering en beschrijving van de effecten op de rivier in het MER wordt rekening gehouden met de ontwikkelingen die in de referentiesituatie aan de orde zijn, zoals de inmiddels gerealiseerde langsdammen. Ook bij de beschrijving van het doelbereik en de milieueffecten in het MER wordt vanzelfsprekend rekening gehouden met de aanwezigheid van de langsdammen.</p> <p>In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.</p>
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	
17.1 Indiener 17	Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor het eigen bedrijf. Bijvoorbeeld door kwel, faunaschade, het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats en een toename van het aantal recreanten.	<p>Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed.</p> <p>Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.</p> <p>In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.</p>
17.2	Indiener verzet zich tegen de voorgenomen bestemmingswijzigingen op het eigen grondgebied vanwege waardedaling en belemmerende werking op de bedrijfsvoering.	In het kader van de NRD is nog geen sprake van een bestemmingsplanwijziging. De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven.
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	

18.1 Indiener 18	Indiener is eigenaar van een schapenbedrijf nabij het plangebied en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor het eigen bedrijf. Bijvoorbeeld door kwel, faunaschade en het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats.	Het laten ontstaan van oobos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed. Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.
18.2	Indiener is van mening dat te weinig ruimte wordt geboden om een landbouwkundig gebruik in het gebied te integreren en stelt ecologische schapenbegrazing voor als beheersvorm.	De keuze met betrekking tot methode van natuurbeheer van het gebied valt buiten de scope van de NRD. In het MER wordt hier nader aandacht aan besteed. In het MER wordt een variant onderzocht met (agrarisch) natuurbeheer.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
19.1 Indiener 19	Indiener is van mening dat onvoldoende onderzoek is gedaan naar de gevolgen van ontgronding voor kwel en sterkte van dijken.	In het MER worden de effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de binnendijkse en buitendijkse kwelsituatie onderzocht.
19.2	Indiener wenst een andere invulling van de natuur omdat deze in de omgeving overal hetzelfde is. Indiener stelt begrazing met schapen voor.	De keuze met betrekking tot methode van natuurbeheer van het gebied valt buiten de scope van de NRD. In het MER wordt hier nader aandacht aan besteed. In het MER wordt een variant onderzocht met (agrarisch) natuurbeheer.
19.3	Indiener is van mening dat geen aanplant van bomen en bos moet plaatsvinden omdat hiermee het uitzicht op de rivier en	In het MER zullen de (landschappelijke) effecten van de voorgenomen ontwikkeling worden beschreven. Daarbij zal

	daarmee het originele karakter van de streek verloren gaat. Ook kan aanplant van bomen de waterstand verhogen.	ook aandacht worden besteed aan bomen en bos (ongeacht of deze worden aangeplant of spontaan zich zullen vestigen). Zoals beschreven in de NRD mag de ontwikkeling geen waterstandverhogend effect hebben. In het MER wordt daarom onderzocht of en in hoeverre de ontwikkeling effect kan hebben op de waterstand.
19.4	Indiener maakt zich zorgen over de kwaliteit van het onderhoud in het gebied indien dit overgaat naar Staatsbosbeheer.	Het aspect 'onderhoud' valt buiten de scope van de NRD.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
20.1 Indiener 20	Indiener verzet zich tegen het plan vanwege de vele herinrichtingen en grondstoffenwinningen in het gebied in de afgelopen 60 jaar. Indiener behoudt zich het recht voor een vijftiental bezwaren in het verdere verloop van de procedure in te brengen.	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. In het MER wordt een uitgebreide beschrijving opgenomen van de historie van het plangebied en de urgentie en aanleiding voor de ontwikkeling.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
21.1 Indiener 21	Indiener verzet zich tegen het plan vanwege de vele herinrichtingen en grondstoffenwinningen in het gebied in de afgelopen 60 jaar. Indiener behoudt zich het recht voor een vijftiental bezwaren in het verdere verloop van de procedure in te brengen.	De NRD heeft tot doel om de reikwijdte en het detailniveau van de uit te voeren m.e.r.-procedure te beschrijven. In het MER wordt een uitgebreide beschrijving opgenomen van de historie van het plangebied en de urgentie en aanleiding voor de ontwikkeling.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	
22.1 Indiener 22	Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor het eigen bedrijf. Bijvoorbeeld door kwel, faunaschade, het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats en een toename van het aantal recreanten.	Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed. Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de grondwatersituatie (en de (opbrengst)schade die daar het gevolg

		<p>van kan zijn) en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.</p> <p>In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.</p>
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	
23.1 Indiener 23	<p>Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor het eigen bedrijf. Bijvoorbeeld door kwel en het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats.</p>	<p>Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed.</p> <p>Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.</p> <p>In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.</p>
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	
24.1 Indiener 24	<p>Indiener is agrarisch ondernemer in Maas en Waal en constateert dat het plan nadelige gevolgen kan hebben voor het eigen bedrijf. Bijvoorbeeld door kwel en het creëren van nieuwe stikstofgevoelige habitats.</p>	<p>Het laten ontstaan van ooibos behoort tot de doelen van het project. In hoeverre en op wat voor termijn dit zal leiden tot het ontstaan van stikstofgevoelige habitats is nog niet duidelijk. Daarmee is ook nog niet duidelijk of en in hoeverre dit effecten kan hebben voor de landbouw in de omgeving. In het MER zal hier aandacht aan worden besteed.</p> <p>Effecten van de voorgenomen ontwikkeling op de kwelsituatie en op faunaschade worden ook meegenomen in het MER.</p>

		In hoofdstuk 4 van de NRD zijn de effecten van natuurontwikkeling op agrarische bedrijven opgenomen als een beoordelingscriterium.
Conclusie	Deze zienswijze leidt tot aanpassing van hoofdstuk 4 van de NRD.	
25.1 Indiener 25	De zienswijze start met een geschiedbeschrijving over het gebied. De 'Wamelse, Dreumelse en Heerewaardense "waarden"' bestaan volgens indiener uit: het rivierengebied en de bedijking. Indiener spreekt de zorg uit over grote klimatologische veranderingen (o.a. zeespiegelstuiging) en de gevolgen voor voornoemde waarden.	Een landschaps- en cultuurhistorische omschrijving en effecten zijn onderdeel van het MER. In het MER wordt daarnaast een analyse gemaakt van de overstroombrequentie van het gebied en de gevolgen voor de natuurdoelen. Een analyse van de overstroombrequentie van het gebied wordt gebaseerd op de meest recente modellen waarin rekening is gehouden met klimatologische veranderingen.
25.2	Andere waardevolle elementen zijn de archeologische en geologische waarden in het gebied. Indiener geeft hier verschillende aspecten in aan. Ook benoemt de indiener het systeem waar het plangebied onderdeel van is en de landschappelijke waarde daarvan.	In het MER wordt een beschrijving gegeven van de archeologische en geologische waarden in het plangebied. De effecten van het project op de aanwezige of te verwachten waarden worden onderzocht.
25.3	Indiener benadrukt het belang van een nulmeting van het gebied, niet alleen van maaiveld maar een volledig beeld van onder de grond tot in de lucht van het gebied (driedimensionaal).	In het MER worden de effecten van de ontwikkeling in ieder geval vergeleken met de huidige situatie. De bestaande situatie wordt in beeld gebracht. Hierbij wordt ook gekeken naar waarden in de grond (zie ook 25.2).
25.4	Indiener geeft het belang aan van het opschrijven van onzekerheden en hoe hier mee om gegaan moet worden. Ook een effectomschrijving en beheersmaatregelen acht de indiener van belang. Het MER zou ook de periode ná de uitvoering mee moeten nemen, de beheerperiode.	In het MER worden de effecten van de voorgenomen ontwikkeling circa 10 jaar na realisatie van de ontwikkeling getoetst.

provincie
GELDERLAND

25.5	Indiener benadrukt het belang voor aandacht in het MER aan (menselijke, economische) activiteiten die plaats vinden in het plangebied. Indiener geeft ook aan dat vigerend beleid en regelgeving moet worden meegenomen.	In het MER wordt rekening gehouden met 'autonome ontwikkelingen'. Dit zijn ontwikkelingen waar al besluitvorming over heeft plaatsgevonden en daarmee vigerend beleid is.
25.6	Indiener benadrukt het belang van een (geschied)beschrijving van het gebied en de waarden: ecologisch, biologisch, flora en fauna, geologische, archeologische en economische. De waarden vanuit het MER zijn dan een start voor (verdere) plannen, en keuzes voor economische ontwikkelingen, bedrijvigheid (o.a. agrarische activiteiten), natuurontwikkeling en toerisme.	Een landschaps- en cultuurhistorische omschrijving en effecten zijn onderdeel van het MER.
25.7	Indiener adviseert om de kennis (o.a. over kwel en hoogwater) van het Waterschap mee te nemen in het MER.	Het Waterschap wordt betrokken bij de onderzoeken naar kwel en hoogwaterstanden die worden uitgevoerd in het kader van het MER.
Conclusie	Deze zienswijze leidt niet tot aanpassing van de NRD.	

provincie
GELDERLAND

3 Advies Commissie voor de milieueffectrapportage

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
1.1.	De Provincie Gelderland heeft de Commissie voor de m.e.r. (hierna 'de Commissie'). gevraagd te adviseren over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport (MER) voor de uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden.	Het volledige advies van de Cie MER (onderdeel 1.1 t/m 1.29) wordt meegenomen bij de uitwerking van het MER.
1.2.	De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie voor het MER: <ul style="list-style-type: none">• Een heldere en navolgbare beschrijving van de doelstellingen van het project en de prioritering daarvan, waarbij een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) een goede leidraad kan zijn.• Onderbouwing van de in beschouwing te nemen alternatieven en varianten, op basis van de doelstellingen en overige randvoorwaarden en uitgangspunten.• Beschrijving en beoordeling van positieve effecten (doelbereik en meekoppelkansen) en negatieve effecten voor natuurwaarden, landschap & cultuurhistorie (inclusief archeologie) en (grond)waterhuishouding.	
1.3.	Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.	
1.4.	In de preverkenning en NRD zijn de kaders en doelstellingen op hoofdlijnen aangegeven. De Commissie signaleert dat er vanuit de beleidskaders verschillende doelstellingen voor het plangebied gelden, maar dat een samenhangende visie en prioritering nog ontbreekt. De Commissie adviseert hiertoe in het MER een landschapsecologische systeemanalyse (LESA) op te nemen. Dit kan een beknopte analyse zijn, waarvoor veel basisinformatie waarschijnlijk al beschikbaar is.	

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
1.5.	<p>Daarnaast zijn andere randvoorwaarden en uitgangspunten van belang, waaraan in de pre-verkenning ook reeds aandacht is besteed. De Commissie adviseert deze in het MER expliciet te maken, en onderscheid te maken in:</p> <ul style="list-style-type: none">• harde randvoorwaarden, zoals hydraulische randvoorwaarden, instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied, stabiliteit van waterkeringen en randvoorwaarden vanuit de scheepvaart;• de eigendomssituatie en bestaande functies in het plangebied/studiegebied, zoals landbouw (fruitteelt), natuur, de zandwinplas, verschillende vormen van recreatie, bebouwing;• bestaande waardevolle elementen, waaronder natuur- en landschapswaarden, cultuurhistorische en aardkundige waarden.	
1.6.	<p>Geef in het MER aan welke KRW-opgave ten grondslag ligt, zowel kwalitatief (welke parameters) als kwantitatief (bv in aantallen, oppervlaktes, percentages) en welke bijdrage het voornemen hieraan dient te leveren.</p>	
1.7.	<p>De uiterwaarden zijn aangewezen als Vogelrichtlijnrichtlijngebied. Geef in het MER aan welke instandhoudingsdoelstellingen van toepassing zijn, wat de huidige staat van instandhouding is en of er sprake is van een behoud- of verbeterdoelstelling. Geef aan welke bijdrage het voornemen hieraan dient te leveren, rekening houdend met het Ontwerp-Beheerplan voor het Natura 2000-gebied Rijntakken en de PAS-gebieds-analyse.</p>	
1.8.	<p>Geef in het MER aan welke specifieke natuurdoelen (kwalitatief/kwantitatief) vanuit het GNN worden nagestreefd en in hoeverre deze overeen komen met de andere doelstellingen voor het plangebied.</p>	
1.9.	<p>Geef in het MER aan in hoeverre de NURG-doelen deze overeen komen met de andere doelstellingen voor het plangebied.</p>	

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
1.10.	De Commissie adviseert ook de meekoppelkansen in het kader van ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid zoveel mogelijk te concretiseren en te prioriteren.	
1.11.	De herinrichting van de uiterwaarden past niet in de vigerende bestemmingsplannen van de gemeentes West Maas en Waal en Maasdriel. Daarom is een nieuw ruimtelijk plan nodig, in de vorm van bestemmingsplannen of een provinciaal inpassingsplan. Vooralsnog wordt uitgegaan van een provinciaal inpassingsplan, waarvoor Provinciale Staten van Gelderland het be-voegd gezag zijn. Als tijdens het planproces alsnog gekozen wordt voor bestemmingsplanprocedures, dan zal het bevoegd gezag voor de besluitvorming en voor de m.e.r.-procedure wijzigen. Dit kan leiden tot aanvullende randvoorwaarden en uitgangspunten voor het MER.	
1.12.	Naast aanpassingen aan ruimtelijke plannen zijn voor het voornemen vergunningen nodig. Geef in het MER aan welke vergunningen noodzakelijk zijn en wie daarvoor het bevoegd gezag is. Geef tevens een indicatie van de tijdsplanning van de te nemen stappen voorafgaand aan de realisatiefase.	
1.13.	Beschrijf (mede aan de hand van de eerdergenoemde LESA) de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd.	
1.14.	De Commissie adviseert om de in hoofdstuk 2 genoemde stappen te gebruiken om in het MER inzichtelijk te maken wat mogelijke bouwstenen voor de inrichting van het plangebied zijn om binnen de randvoorwaarden en uitgangspunten aan de gestelde doelen te voldoen. Op basis hiervan kan het voorkeursalternatief nader worden onderbouwd of kunnen eventueel meerdere alternatieven worden samengesteld die in het MER worden vergeleken. Binnen een alternatief kunnen (ontwerp)varianten worden onderscheiden.	
1.15.	De Commissie ondersteunt het belang van een expliciete toetsing van mogelijke alternatieven en varianten aan het doelbereik, zoals in § 4.2.2.	

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
	van de NRD is aangegeven. Daarvoor is van belang dat de verschillende doelstellingen voor het voornemen 'toetsbaar' worden omschreven en zoveel mogelijk gekwantificeerd	
1.16.	<p>Naast de in § 4.2.3. van de NRD gegeven beschrijving van de aanpak van de effectbeoordeling adviseert de Commissie om in het MER aandacht te besteden aan:</p> <ul style="list-style-type: none">• veranderingen in inundatiefrequentie en -duur van de uiterwaarden in relatie tot de te ontwikkelen natuurwaarden;• veranderingen in sedimentatie van rivierslib en mogelijke herverontreiniging van de uiterwaarden;• kwantificering van de consequenties voor de scheepvaart door dwarsstroming;• effecten op de stabiliteit van de hoofdwaterkeringen als gevolg van het risico op piping door vergravingen in de uiterwaarden.	
1.17.	<p>Naast de in § 4.2.4 van de NRD gegeven beschrijving van de effecten heeft de Commissie de volgende aandachtspunten:</p> <ul style="list-style-type: none">• Voor de beoordeling van de verandering van de binnendijkse kwelsituatie is een niet stationaire modelberekening nodig waarin het effect van een T10 hoogwatergolf wordt bepaald.• Geef een beschouwing van de mogelijke gevolgen voor verontreiniging van grond- en oppervlaktewater als gevolg van de verwerking van in het gebied vrijkomende grond.• Geef een beschouwing van het risico op de vorming van blauwalgen in met name de eenzijdig aan de Waal aangetakte geulen door nalevering van nutriënten.• Breng naast de effecten op grondwaterstanden (verhoging/verlaging) ook de situatie ten opzicht van maaiveld in beeld ten behoeve van de afgeleide gevolgen op bebouwing en landbouw (fruitteelt). Maak daarbij indien nodig onderscheid in tijdelijke effecten tijdens de aanlegfase en de eindsituatie.• Geef een beschouwing van de mogelijke verandering van de verspreiding van verontreiniging uit bestaande puntbronnen in het gebied.	

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
1.18.	Beschrijf de mogelijke gevolgen op de in het gebied beschermde habitattypen en soorten, en ga daarbij afzonderlijk in op aanlegfase en het eindbeeld. Houd bij de effectbeschrijving ook rekening met externe werking en cumulatie. Onderbouw de effecten waar mogelijk kwantitatief. De Commissie wijst er op dat effecten sterk afhankelijk kunnen zijn van de periode waarin de aanlegwerkzaamheden plaats vinden. Uit de wetgeving volgt dat een project of plan alleen doorgang kan vinden als (na mitigatie) de zekerheid wordt verkregen dat de natuurlijke kenmerken niet worden aangetast, of de ADC-toets met succes wordt doorlopen. Als dit het geval is adviseert de Commissie om in het MER aannemelijk te maken dat deze ADC-toets met succes kan worden doorlopen.	
1.19.	Beschrijf voor het NNN-gebied de daarvoor geldende 'wezenlijke kenmerken en waarden'. Onderzoek – ook ten behoeve van het doelbereik - welke gevolgen het initiatief voor deze actuele en potentiële kenmerken en waarden heeft.	
1.20.	Beschrijf welke door de Wet Natuurbescherming10 beschermde soorten in het studiegebied voorkomen. Beoordeel of het voornemen kan leiden tot overtreding van de algemene verbodsbepalingen in de Wet Natuurbescherming, en of eventuele overtreding afbreuk kan doen aan de regionale of landelijke staat van instandhouding.	
1.21.	Geef in het MER aan waar en in welke mate verontreinigd sediment of andere verontreiniging in de uiterwaarden aanwezig is, welk deel (waar en welke hoeveelheden) hiervan bij de uitvoering van het voornemen verwijderd wordt, en welk deel achterblijft na herinrichting. Ga ook in op de manier waarop het vrijkomende verontreinigde materiaal verwerkt wordt en ga in op de relatie met het verondiepen van de zandwinplas (Vonkerplas). Houd hierbij nadrukkelijk rekening met het beleid ten aanzien van het verondiepen van diepe plassen en daaraan gekoppeld de problematiek inzake het toepassen van nutriëntenrijk materiaal in de plas.	
1.22.	Beschrijf voor het studiegebied de aanwezige landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Beschrijf hoe deze waarden door het voornemen zullen worden beïnvloed. Maak een inschatting van de bandbreedte aan optredende effecten (minimale - maximale impact).	

	Samenvatting advies commissie voor de m.e.r.	Beantwoording
	Maak de effecten (zowel de positieve als de negatieve) inzichtelijk aan de hand van visualisaties.	
1.23.	Beschrijf de gevolgen voor archeologische (verwachtings)waarden zowel kwalitatief als kwantitatief (dat wil zeggen: welk percentage van het gebied heeft een hoge, middelhoge of lage verwachtingswaarde).	
1.24.	Geef aan welke mogelijkheden er zijn om de negatieve gevolgen voor landschap en cultuurhistorie (inclusief archeologie) te minimaliseren.	
1.25.	Besteed aandacht aan de toegankelijkheid van het gebied. Geef aan of delen van het gebied af te sluiten zijn of minder toegankelijk gemaakt (kunnen) worden.	
1.26	§ 4.2.8 tot en met 4.2.10 van de NRD beschrijven de aanpak voor de effectbeoordeling op de aspecten woon- en leefmilieu, landbouw en hinder in de aanlegfase. Voor de effecten op de landbouw verwacht de Commissie dat vooral effecten van grondwaterstandverhoging relevant kunnen zijn voor de aanwezige fruitteelt. Verder heeft de Commissie geen aanvullende aanbevelingen voor deze aspecten.	
1.27	Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten onvoldoende informatie kan worden opgenomen door gebrek aan gegevens. Spits dit toe op milieuaspecten die in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort beoordeeld kunnen worden. Geef ook aan of dat wat ontbreekt op korte termijn kan worden ingevuld.	
1.28	Houd bij de vergelijking van de alternatieven/varianten en bij de toetsing daarvan aan (project-) doelen en wettelijke grenswaarden expliciet rekening met de onzekerheden in effect-bepalingen	
1.29	Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven/varianten. Presenteer de vergelijking bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten.	